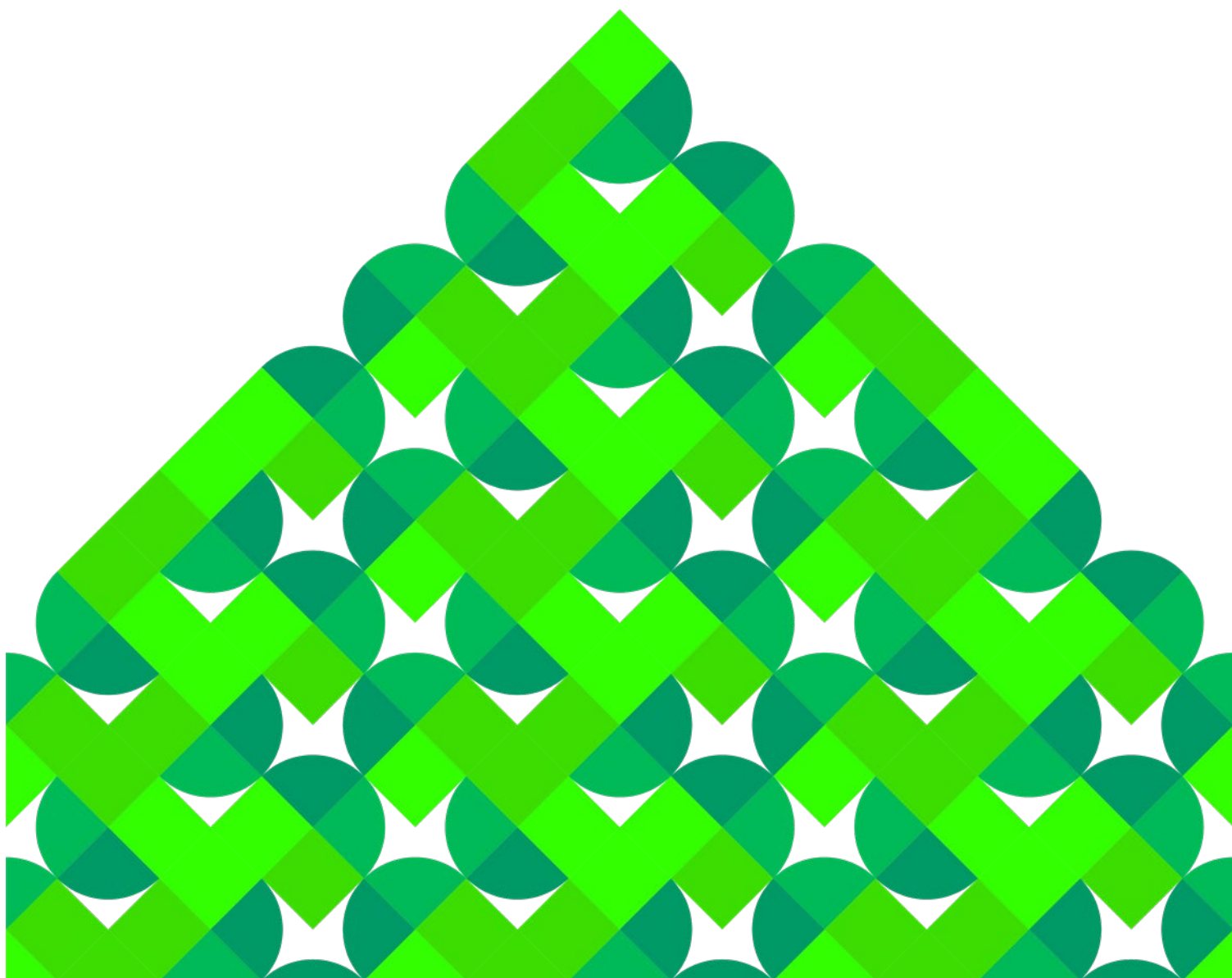

Ett kunskapsstöd för kommunernas arbete med insatsen kontaktperson enligt LSS

Återrapportering av regeringsuppdraget

Myndigheten för delaktighet arbetar med att främja, guida och stödja samhällets aktörer att genomföra sina uppdrag utifrån hela befolkningens behov och förutsättningar.

Myndigheten för delaktighet, 2023

Ett kunskapsstöd för kommunernas arbete med insatsen kontaktperson enligt LSS

Nummer 2023:23

ISBN: 978-91-987836-8-1 (pdf)

Publikationen finns att ladda ner från myndighetens webbplats www.mfd.se.

Alternativa format kan beställas från Myndigheten för delaktighet.

E-post: info@mfd.se

Telefon: 08-600 84 00

Förord

Kontaktperson enligt LSS är ett viktigt individuellt stöd för att bryta social isolering. En kontaktperson är en medmänniska med stort intresse och engagemang för andra. En särskild förutsättning för insatsen är att det inte bör ställas krav på att kontaktpersonen ska ha yrkeskompetens och insatsen är ett arvoderat uppdrag. Kommunerna har under flera år haft svårigheter att rekrytera och behålla kontaktpersoner. Bristen på kontaktpersoner har också lett till att det tar lång tid att verkställa insatsen.

Myndigheten för delaktighet (MFD) har tillsammans med Socialstyrelsen, SKR, kommuner och funktionshinderorganisationer tagit fram ett kunskapsstöd för att förbättra förutsättningarna att rekrytera nya kontaktpersoner. Stödet ska också öka den enskildes delaktighet i genomförandet av insatsen samt öka kunskap och kännedom om insatsen i verksamheterna.

Sundbyberg i maj 2023

Malin Ekman Aldén
Generaldirektör

Innehåll

Utgångspunkter för uppdragets genomförande.....	5
Bakgrund till uppdraget.....	5
Tolkingar och avgränsningar i uppdraget	7
Kommunernas utmaningar i arbetet.....	9
Begränsad kunskap om insatsens syfte	9
Svårigheter att rekrytera vissa kontaktpersoner	9
Begränsade resurser till kompetenshöjande insatser	9
Stora skillnader mellan kommunerna	9
Svårt att kombinera insatsen med andra LSS-insatser	10
Funktionshinderorganisationernas erfarenheter	11
Allt färre beviljas insatsen	11
Otydliga ramar för kontaktpersonsrelationen.....	11
Ömsesidighet viktigt i kontaktpersonsrelationen	12
Identifierade stödbehov	12
Kunskapsstödet innehåll.....	14
Pedagogiska filmer	14
Kompletterande skriftligt stödmaterial	15
Avslutande diskussion	17
Ersättningar för kontaktpersoner LSS	17
Kommunala riktlinjer påverkar antalet personer som får insatsen	18

Utgångspunkter för uppdragets genomförande

Myndigheten för delaktighet, MFD, fick i regleringsbrevet för budgetåret 2022 i uppdrag att fram ett kunskapsstöd för kommunernas arbete med insatsen biträde av kontaktperson enligt lagen om stöd och service till vissa funktionshindrade. Kunskapsstödet skulle ta upp frågor om bland annat rekrytering och stöd och möjligheter till olika kommunikationssätt såsom internet för att upprätthålla en kontaktpersonsrelation. Uppdraget skulle också ske i samverkan med Socialstyrelsen, Sveriges Kommuner och Regioner samt funktionshinderrörelsen.¹ Denna rapport är MFD:s slutrapportering av uppdraget.

Bakgrund till uppdraget

Kommuner har under lång tid haft svårt att rekrytera kontaktpersoner till personer med funktionsnedsättning. Detta är något som har lyfts i ett flertal rapporter och kunskapsunderlag.² I LSS-utredningens slutbetänkande från 2018³ framgår också att frågan om rekrytering av kontaktpersoner har varit en långväga fråga för regeringen och ansvariga myndigheter. I Socialstyrelsens uppföljning av kommunernas arbete med insatsen framgår dessutom att insatsen kontaktperson tar betydligt längre tid att verkställa än andra LSS-insatser.⁴ Parallellt med denna utveckling beviljas allt färre personer insatsen kontaktperson. Särskilt stor är minskningen i personkrets 3, där det var 51 procent färre beviljade beslut 2020 jämfört med 2010.⁵ Att allt färre personer beviljas en kontaktperson är en utveckling som företrädare för funktionshinderorganisationerna beskriver som bekymmersam. Detta då insatsen kontaktperson är ett viktigt stöd för den enskilde som kan underlätta ett självständigt liv med minskad social isolering.

¹ Regleringsbrev för budgetåret 2022 avseende Myndigheten för delaktighet(S2021/08111).

² Beviljats men inte fått (SOU 2004:118), Socialstyrelsens lägesrapport Insatser och stöd till personer med funktionsnedsättning (2020) och i den årliga statistikuppföljningen om insatser enligt lagen om stöd och service till vissa funktionshindrade (2021).

³ Översyn av insatser enligt LSS och assistansersättningen (SOU 2018:88).

⁴ Den genomsnittliga tiden från att ansökan inkommit till att ett positivt beslut om att bevilja insatsen fattats, är 7 månader. Detta ska jämföras med den lagstadgade maxgränsen på 3 månader.

⁵ Socialstyrelsen (2021). Årlig statistikuppföljning om insatser enligt lagen om stöd och service till vissa funktionshindrade.

Trots kommunernas svårigheter att rekrytera kontaktpersoner och verkställa insatsen fastslog LSS-utredningens slutbetänkande från 2018⁶ att insatsen ska bli kvar, dock med vissa justeringar.

Mot denna bakgrund fick MFD i uppdrag att ta fram ett kunskapsstöd för kommunernas arbete med insatsen biträde av kontaktperson enligt lagen om stöd och service till vissa funktionshindrade.

Metod och tillvägagångssätt

Målet med kunskapsstödet har varit att det ska kunna användas av många kommuner och att innehållet i stödet ska främja den enskildes delaktighet i insatsen. MFD har därför använt sig av olika metoder för att inhämta kunskap om kommunernas utmaningar och behov av stöd i arbetet med insatsen samt för att inhämta viktig erfarenhet från funktionshinderorganisationer och enskilda. De enskilda som MFD har inhämtat kunskap och erfarenheter från i arbetet med uppdraget har antingen haft en kontaktperson själv eller tagit uppdrag som kontaktperson.

Metoderna har bestått av:

- Semistrukturerade dialoger
- Djupintervjuer
- Fokusgrupper
- Skriftliga frågeunderlag

Samskapande metoder med olika aktörer har varit en central utgångspunkt i arbetet för att inhämta behov om vad stödet ska innehålla och hur det bäst ska utformas. Mer om detta beskrivs i avsnittet nedan.

I arbetet med regeringsuppdraget har MFD haft en nära och god samverkan med Socialstyrelsen, SKR och enskilda kommuner. Socialstyrelsen har bidragit med viktig kunskap om själva insatsen, statistiska underlag och juridisk vägledning. Samverkan har också lett till att kunskapsstödet har publicerats på Kunskapsguiden, en kunskapsida för anställda inom socialtjänsten och hälso- och sjukvården.

SKR har bistått med viktiga kontakter och tillgång till olika nätverk för att inhämta kunskap och erfarenheter, men också till att sprida arbetet med kunskapsstödet.

⁶ SOU 2018:88.

MFD har haft som ambition att i så stor utsträckning som möjligt säkerställa en bred representation av olika kommuner i arbetet. För att inhämta kunskap och erfarenheter från ett större antal kommuner, vände sig MFD till samtliga kommuner som ingår i SKR:s nationella nätverk för kvalitet och utveckling inom funktionshinderfrågor. Av dessa kommuner deltog ett tjugotal⁷ i den första delen av arbetet, vilket handlade om att ringa in utmaningar i arbetet. Ett tiotal⁸ kommuner deltog även i den andra delen av arbetet som handlade om att ta fram idéer och föreslå innehåll till kunskapsstödet. Två kommuner⁹ har också deltagit i det operativa arbetet med att ta fram kunskapsstödet, som beskrivs i avsnittet Kunskapsstödet innehåll.

Aktiv involvering av funktionshinderorganisationerna

En viktig del av MFD:s kunskapssyn handlar om att involvera personer med egen erfarenhet av att leva med funktionsnedsättning i frågor som berör dem. I uppdraget har MFD gjort detta genom att dels inhämta kunskap och synpunkter på insatsen kontaktperson utifrån enskildas erfarenheter, dels engagerat funktionshinderorganisationerna i arbetet med att ta fram kunskapsstödet.

För att få en bredd på erfarenheterna av insatsen bjöds flera organisationer in att delta i arbetet. Funktionsrätt Sverige, FUB och Autism Sverige deltog i hela arbetet med regeringsuppdraget. Hörselskadades Riksförbund, Independent Living Institute, Synskadades Riksförbund, Förbundet Sveriges Dövblinda, Delaktighet, Handlingskraft och Rörelsefrihet (DHR), Sveriges Dövas Riksförbund och Riksförbundet Frivilliga Samhällsarbetare deltog i den initiala dialogen.

Tolkningar och avgränsningar i uppdraget

I ett tidigt skede bestod uppdraget av att tolka och avgränsa regeringsuppdraget tillsammans med myndigheter, kommuner och aktörer. En viktig del handlade om att tydliggöra de utmaningar aktörerna identifierat i de frågor som pekades ut i regeringsuppdraget. Den initiala dialogen tydliggjorde att såväl utmaningarna som stödbehoven till största delen handlade om kommunernas möjligheter att rekrytera men också behålla kontaktpersoner.

⁷ Aneby, Berg, Eksjö, Fagersta, Gislaved, Gnosjö, Habo, Hallsberg, Hallstahammar, Hudiksvall, Jönköping, Karlskrona, Mullsjö, Nässjö, Ovanåker, Skövde, Sotenäs, Sävsjö, Sölvesborg, Tanum, Tranås, Trollhättan, Vaggeryd, Vara, Vetlanda, Värnamo och Åre.

⁸ Aneby, Eksjö, Gislaved, Gnosjö, Göteborg, Habo, Jönköping, Mullsjö, Nässjö, Sävsjö, Vetlanda, Tranås, Vaggeryd, Värnamo, Hudiksvall, Stockholm, Sölvesborg.

⁹ Göteborg och Stockholm.

MFD tolkade formuleringen i regeringsuppdraget om:

”stöd och möjligheter till olika kommunikationssätt såsom internet för att upprätthålla en kontaktpersonsrelation”, som att kunskapsstödet även ska undersöka hur olika digitala verktyg¹⁰ kan utgöra ett kommunikativt stöd i kontaktpersonsrelationen.

I dialogen framkom dock att funktionshinderorganisationerna och yrkesverksamma inte sett ett behov av att öka användningen av digitala verktyg som ett kommunikativt stöd. Detta då diverse mobilapplikationer redan används idag, något som till stor del är en effekt av pandemin.

Mot denna bakgrund valde MFD därför att fokusera det fortsatta arbetet på frågor som underlättar för kommunerna att både rekrytera och behålla kontaktpersoner.

¹⁰ Exempelvis olika mobilapplikationer såsom WhatsApp, MSN Messenger och Skype.

Kommunernas utmaningar i arbetet

Begränsad kunskap om insatsens syfte

De kommuner som har deltagit i arbetet beskriver att det saknas kunskap om insatsen kontaktperson hos yrkesverksamma. Detta beskrivs som en konsekvens av att insatsen är lågt prioriterad i verksamheterna och att personalomsättningen är stor inom socialtjänsten. Flera yrkesverksamma i kommunerna beskriver också att insatsens syfte upplevs som otydligt och att den därför används till ”lite allt möjligt”.

Svårigheter att rekrytera vissa kontaktpersoner

Yrkesverksamma i kommunerna beskriver också att det är svårt att utreda en potentiell kontaktpersons lämplighet. Särskilt utmanande kan det vara om det finns få lämpliga kontaktpersoner att välja mellan. En del kommuner har inte några problem alls att rekrytera lämpliga kontaktpersoner. Andra kommuner har svårt att rekrytera kontaktpersoner inom ett visst åldersspann (ofta yngre personer), med ett visst kön (ofta män) eller personer med vissa språkkunskaper.

Begränsade resurser till kompetenshöjande insatser

Enligt yrkesverksamma i kommunerna är det viktigt att tillhandahålla kompetenshöjande insatser under uppdragets gång för att kunna behålla redan rekryterade kontaktpersoner. På samma sätt efterfrågas kompetenshöjande insatser om insatsen till professionella för att kunna stärka arbetet. Dock beskriver yrkesverksamma att resurserna för kompetenshöjande insatser är begränsade i många kommuner, vilket får effekter för både den enskilde som får insatsen, för kontaktpersonen och för anställda i verksamheterna.

Stora skillnader mellan kommunerna

En återkommande och övergripande utmaning i kommunernas arbete med kontaktpersonsinsatsen handlar om att kommunerna arbetar väldigt olika med insatsen. Medan vissa kommuner har en väletablerad samverkan med föreningslivet och civilsamhället för att hitta lämpliga kontaktpersoner, är andra mer beroende av att intresserade personer ska hitta information om uppdraget på kommunens webbplats.

På samma sätt skiljer sig kommunernas arvoderings- och ersättningsnivåer åt, vilket också bidrar till att det i vissa kommuner upplevs som svårare att rekrytera kontaktpersoner. Yrkesverksamma menar att gemensamma riktlinjer för arvodering- och ersättningsnivåer skulle göra det enklare att rekrytera kontaktpersoner på ett likvärdigt sätt.

Kommunens organisation av kontaktpersonsverksamheten påverkar också yrkesverksammas arbete och den enskildes erfarenheter av insatsen. Som exempel kan nämnas att det finns viktiga skillnader i biståndshandläggares och kontaktsekreterares kunskap och användning av olika kommunikativa stöd i mötet med den enskilde. Om det saknas kunskap om vikten av anpassad kommunikation hos yrkesverksamma, blir det också svårare för den enskilde att vara delaktig i genomförandet av insatsen.

Svårt att kombinera insatsen med andra LSS-insatser

I arbetet med uppdraget har en fråga visat sig vara en återkommande utmaning för både kommunernas arbete och enskildas erfarenheter av insatsen. Frågan handlar om huruvida kontaktpersonsinsatser går att kombinera med andra LSS-insatser och då i synnerhet med beslut om särskilt boende eller daglig verksamhet.

Ett flertal av de kommuner som MFD har haft kontakt med, beskriver att det i deras kommun inte är möjligt att kombinera kontaktpersonsinsatsen på ett sådant sätt. Detta då synen på vad social isolering innebär skiljer sig åt. En del kommuner menar att den sociala isoleringen kan anses bruten om den enskilde deltar i daglig verksamhet eller har beslut om särskilt boende. I de fall där sådana bedömningar förekommer, görs ingen skillnad på om den enskilde interagerar med andra personer i den dagliga verksamheten eller boendet. När kommunerna gör denna tolkning, leder det ofta till att den enskilde inte anses socialt isolerad och därmed inte har ett behov av en kontaktperson. Frågan om huruvida kontaktpersonsinsatsen går att kombinera med ovannämnda insatser har också fått nationell uppmärksamhet, där exempelvis förvaltningsrätten har tolkat frågan olika.

I arbetet med detta regeringsuppdrag, har MFD utgått från hur Socialstyrelsen tolkat lagstiftningen och även informerat om den på Kunskapsguiden.¹¹ Här framgår att det inte föreligger några juridiska hinder för att kombinera insatsen kontaktperson med exempelvis särskilt boende eller daglig verksamhet.

¹¹ "Kontaktperson går att kombinera med insatsen bostad med särskild service. En kontaktperson kan vara ett sätt för den enskilde att få träffa andra personer än omsorgspersonalen och andra i boendet", Kunskapsguiden, Om insatser och stöd enligt LSS". [Om insatser och stöd enligt LSS - Kunskapsguiden](#) - Hämtad 2023-05-10.

Funktionshinderorganisationernas erfarenheter

I arbetet med regeringsuppdraget har det blivit tydligt att flera av kommunernas utmaningar i arbetet med kontaktpersonsinsatsen, är utmaningar som också företrädare för funktionshinderorganisationerna har identifierat.

Allt färre beviljas insatsen

Som beskrivs i Socialstyrelsen årliga statistikuppföljning¹² är det allt färre personer som beviljas insatsen kontaktperson. Funktionshinderorganisationerna bekräftar denna utveckling i dialogen med MFD och beskriver att det är något som märks när enskilda tar kontakt med kommunen för att undersöka möjligheterna till olika stöd. I vissa fall ges inte information om att insatsen går att söka och ibland ges inte information om att kommunerna bedömer att den inte går att kombinera med andra LSS-insatser, såsom daglig verksamhet eller särskilt boende. I MFD:s dialoger lyfter företrädare från organisationerna problemet med en ökad förekomst av kommunala riktlinjer som stödjer att kontaktpersonsinsatsens avslås om den enskilde redan beviljats insatser som särskilt boende eller daglig verksamhet.

Denna hantering av kontaktpersonsinsatsen innebär enligt företrädare för funktionshinderorganisationerna, att den enskilde riskerar att bli än mer socialt isolerad, istället för att ges förutsättningar att bryta sin sociala isolering.

Otydliga ramar för kontaktpersonsrelationen

I intervjuerna med företrädare för funktionshinderorganisationerna och personer med egen erfarenhet av att ha en kontaktperson, framträder en bild av att kontaktpersonsrelationen och ramarna för relationen ibland upplevs som otydlig. Som exempel nämns att enskilda inte förstår hur ofta eller på vilket sätt de ska ha kontakt med sin kontaktperson. Detta leder ibland till att den person som har en insats kontaktar sin kontaktperson väldigt ofta, vilket i sig kan leda till att kontaktpersonen avslutar sitt uppdrag.

Andra gånger beskriver enskilda att insatsen har avslutats utan att de har fått information eller en förklaring till varför det har blivit så. Det finns även tillfällen när den enskilde upplever att den har fått vara ett stöd till kontaktpersonen i fråga, genom att lyssna på deras problem. Detta är bekymmersamt på flera sätt, särskilt då det kan leda till att syftet med insatsen inte uppnås.

¹² Socialstyrelsen (2021). Årlig statistikuppföljning, insatser enligt LSS till vissa funktionshindrade.

Ömsesidighet viktigt i kontaktpersonsrelationen

För att förstå varför insatsen är viktig ur den enskildes perspektiv och vad som behövs för en lyckad matchningsprocess har det i förstudien varit viktigt att inhämta kunskap och erfarenheter från enskilda som har haft en kontaktperson.

De personer som MFD har haft kontakt med beskriver att kontaktpersonsinsatsen har varit värdefull på flera sätt. Exempelvis beskrivs insatsen som ett bra sätt att komma ut i samhället på eller för att kunna hitta på olika aktiviteter. Enskilda berättar också att de gärna skulle hittat på (fler) aktiviteter med sin kontaktperson, men att detta har varit svårt på grund av ekonomiska skäl.¹³ Här spelar det roll att kontaktpersonen inte får ersättning för den enskildes kostnader, vilket däremot är fallet då det är en minderårig som har beviljats insatsen.

Särskilt viktigt har det varit för personerna som MFD intervjuat att få ha ett utbyte med en annan person som har ett intresse för dem som personer. Här har enskilda beskrivit att det är viktigt att relationen ska vara så ömsesidig och jämlik som möjligt. I de fall där relationen inte har sett ut så, eller där kontaktpersonen verkar ha varit upptagen med annat, har kontaktpersonsrelationen istället upplevts som kränkande.

Jämlikhetsaspekterna i kontaktpersonsinsatsen är många och komplicerade, då insatsen också ibland beskrivs som "en betald kompis". Enskilda beskriver också att de har erfarenheter av kontaktpersoner som verkat snälla men som egentligen har velat uppfostra dem. Det är därför mycket viktigt att få till en bra matchningsprocess, där personkemin stämmer. Gemensamma eller liknande intressen är också något som kan underlätta arbetet och öka chanserna för en lyckad matchning.

Identifierade stödbehov

De utmaningar som kommunerna och företrädare för funktionshinderorganisationerna lyfter i arbetet med insatsen kontaktperson är många och varierande. Vilken exakt typ av stöd som behövs för att kunna rekrytera och behålla kontaktpersoner skiljer sig åt mellan kommunerna och beror på deras olika förutsättningar att bedriva och organisera sin verksamhet. I arbetet med regeringsuppdraget har det dock blivit tydligt att flera kommuner har behov

¹³ Här framkommer exempelvis att kontaktpersoner har svårt att få ersättning för vissa omkostnader. Dock är inte omkostnadsersättning ett ord som de enskilda vi pratat med använder.

av stöd i ett flertal gemensamma frågor. Dessa är också områden där funktionshinderorganisationerna identifierat behov av ett utvecklingsarbete.

I förstudien identifierades följande gemensamma stödbehov, vilka har legat till grund för produktionen av kunskapsstödet:

- Kunskap om kontaktpersonsinsatsens syfte.
- En förtydligad beskrivning av socialtjänstens roll och ansvar i arbetet.
- Stöd för att tydliggöra kontaktpersonens uppdrag och ansvar.
- Stöd för att rama in och förtydliga kontaktpersonsinsatsen för den enskilde.
- Stöd i att lyfta fram kontaktpersonsinsatsen som en positiv och givande insats för potentiella kontaktpersoner.

För att säkerställa att så många kommuner som möjligt kan använda sig av materialet, beslutades att filmer och kortare stödtexter var två lämpliga format för kunskapsstödet. Innehållet beskrivs närmare i nästa kapitel.

Kunskapsstödet innehåll

Ett önskemål från förstudien var att kunskapsstödet skulle vara lätt att använda i kommunernas arbete med insatsen. Med anledning av detta föreslog deltagande myndigheter, kommuner och funktionshinderorganisationer att stödet skulle bestå av pedagogiska filmer samt ett skriftligt material som skulle förstärka och komplettera innehållet i filmerna.

Pedagogiska filmer

Med behoven i förstudien som utgångspunkt har MFD tagit fram tre filmer med olika syfte och innehåll samt en intresseväckande film.

I produktionen av filmerna deltog yrkesverksamma från två kommuner och företrädare för tre funktionshinderorganisationer. Filmerna bygger på verkliga händelser ur livet, beskrivet av personer som har kontaktperson och som är kontaktpersoner. Skådespelarna i filmerna har olika typer av funktionsnedsättningar och representerar personer som kan ha insatsen. Alla filmer finns i textade, teckenspråkstolkade och syntolkade versioner.

Film om insatsen kontaktperson

En film handlar om grunden för själva insatsen kontaktperson och beskriver syftet och målet med insatsen. Den visar insatsen i relation till lag (1993:387) om stöd och service till vissa funktionshindrade och FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning. Filmen riktar sig främst till chefer och medarbetare inom socialtjänsten, men kan också bidra med kunskap till personer som är intresserade av att bli kontaktperson eller personer som funderar på att ansöka om insatsen.

Film om delaktighet, bemötande och kommunikation

Denna film handlar om att ha en kontaktperson och att vara en kontaktperson. Filmen riktar sig i första hand till personer som vill bli kontaktperson eller personer som ska få insatsen. Den kan också vara av intresse för biståndshandläggare, kontaktsekreterare och chefer. Filmen beskriver hur personen som har kontaktperson upplever sin egen delaktighet i insatsen, i kontakten med både sin kontaktperson och kontaktsekreteraren samt vilka möjligheter det finns att påverka möten, aktiviteter och kommunikation. Den visar även det värdefulla med att vara delaktig i ett socialt sammanhang utan en förälder eller personal.

Film om roller och ansvarsområden

I den här filmen beskrivs roller och ansvar i uppdraget som kontaktperson. Den tar upp viktiga delar som rapporteringsskyldighet, sekretess och avgränsning i

uppdraget och insatsen. Budskapet är att insatsen kontaktperson är ett icke-professionellt stöd som ges av en person med stort engagemang och intresse för andra människor.

Socialtjänstens ansvar och process beskrivs också för att skapa en förståelse för arbetet hos den som ska bli kontaktperson. Filmen kan användas av biståndshandläggare, socialsekreterare eller kontaktsekreterare i mötet med blivande kontaktpersoner. Filmen kan också vara ett underlag för samtal med personer som har insatsen kontaktperson för att öka förståelsen för vilken roll och ansvar kontaktpersonen har och på så sätt skapa rimliga förväntningar hos alla.

Film för att väcka intresse

En av filmerna är något kortare och syftet med den är att få en inblick i, och en känsla för hur två personer som har kontaktpersoner och kontaktpersonerna själva upplever sin relation, hur den påverkar dem positivt men också att den är ömsesidig.

Kompletterande skriftligt stödmaterial

För att ge fördjupad kunskap om vad insatsen kontaktperson innebär har MFD även tagit fram ett skriftligt stödmaterial som har länkats samman med de fyra filmerna. Stödet vänder sig primärt till kontaktsekreterare i kommunerna men även kontaktpersoner och myndighetsutövare kan använda materialet.

Stödmaterial på Kunskapsguiden

Stödmaterial, tillsammans med filmerna¹⁴ finns tillgängligt under ett nytt tema som heter Kontaktperson enligt LSS på Kunskapsguiden.¹⁵ Det skriftliga stödmaterial syftar till att förstärka och fördjupa den kunskap som filmerna förmedlar. Stödmaterial, som avser både filmer och stödtexter, är uppdelat på fyra olika sidor på Kunskapsguiden.

Materialet på Kunskapsguiden beskriver kopplingen mellan kontaktpersonsinsatsen och FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning och LSS. Det ger också en kompletterande och fördjupad kunskap om syftet med insatsen.

¹⁴ [Kontaktperson enligt LSS – Kunskapsguiden](#). Hämtad 2023-05-12.

¹⁵ Kunskapsguiden är en webbplats som samlar kunskapsstödande produkter från Socialstyrelsen, andra myndigheter och aktörer. Här samlar Socialstyrelsen publikationer, webbutbildningar, filmer, checklistor och andra kunskapsstödande produkter för de som arbetar inom socialtjänsten eller hälso- och sjukvården. Innehållet på Kunskapsguiden bygger på bästa tillgängliga kunskap och innehållet är kostnadsfritt och öppet för alla.

Stödmaterialet beskriver vikten av att skapa förutsättningar för den enskildes delaktighet och att den enskilde i så hög utsträckning som möjligt ska kunna göra egna val, fatta egna beslut och påverka insatsens genomförande. Det finns också text och länkar om vikten av att anpassa kommunikationen utifrån den enskildes förutsättning. För att ytterligare bidra till kvalitet i insatsen finns information om vissa funktionsnedsättningar och dess konsekvenser på samma sida.

På sidorna finns också information som beskriver kontaktpersonens icke-professionella men medmänskliga roll. Det finns dessutom stöd i centrala frågor för socialtjänstens arbete med insatsen kontaktperson. Det handlar till exempel om att kontaktpersonen omfattas av sekretessbestämmelser, rapporteringsskyldighet enligt Lex Sarah och att verksamheten ska ha ett ledningssystem för systematiskt kvalitetsarbete.

För att visualisera och tydliggöra processen för insatsen kontaktperson och hur den förhåller sig till socialtjänstens grundprocess har MFD tagit fram informationsgrafik. Kommunens arbete med individuella stöd- och serviceinsatser kan delas upp i sex steg: aktualisera, utreda, besluta, utforma uppdrag, genomföra uppdrag och följa upp.¹⁶

MFD har också tagit fram en nätverkskarta som tydliggör kontaktpersonens roll i förhållande till andra livsområden som till exempel utbildning, bostad eller andra LSS-insatser.¹⁷

Filmerna ligger på Kunskapsguiden med en introducerande text som fungerar som en guide för tittaren. Filmerna är nedladdningsbara för att kunna användas i rekryteringssyfte och för att tydliggöra insatsens syfte. Det finns också länkar till ytterligare relevanta kunskapsområden för de som vill fördjupa sina kunskaper.

¹⁶ Socialstyrelsen (2016) Nationell informationsstruktur, NI 2016:1 och Socialstyrelsen (2016) Informationsspecifikation 2016:1 för Individens behov i centrum.

¹⁷ [Roller och ansvar i insatsen kontaktperson - Kunskapsguiden](#) – hämtad 2023-05-12.

Avslutande diskussion

Kommunernas utmaningar att rekrytera och behålla kontaktpersoner till personer med funktionsnedsättning är många, vilket har påvisats genomgående i denna rapport. Trots vitt skilda förutsättningar att bedriva och organisera kontaktpersonsverksamheten, uppger många kommuner och funktionshinderorganisationer att det finns gemensamma och övergripande utmaningar i arbetet.

En begränsad kunskap om insatsens syfte, hos yrkesverksamma och chefer, gör det svårt att skapa tydliga ramar och rollbeskrivningar i uppdraget. Detta i kombination med att det avsätts begränsade resurser för kompetenshöjande insatser, gör det svårare att rekrytera nya kontaktpersoner och behålla personer som redan har uppdrag.

Bristen på kompetenshöjande insatser bidrar till också till att kunskapen om insatsen i verksamheterna förblir på en låg nivå, vilket skapar nya utmaningar i arbetet med att introducera nya biståndshandläggare. Men även mer erfarna biståndshandläggare och kontaktsekreterare behöver få kunskap om insatsen och dess betydelse för att kunna göra rättssäkra bedömningar och planera för verkställande av beviljad insats.

Utöver de exempel på svårigheter som många kommuner delar i arbetet med insatsen, finns det två utmaningar som visat sig vara särskilt betydelsefulla för utvecklingen på området: ersättningar och kommunala riktlinjer.

Ersättningar för kontaktpersoner LSS

Arvodering och ersättning för omkostnader upplevs som försvårande för kommunernas rekrytering av kontaktpersoner. Det saknas nationella riktlinjer för ersättningsfrågor och arvode- och omkostnadsersättning är inte reglerat i lag. Sveriges Kommuner och Regioner, SKR, ger kommunerna stöd och vägledning gällande handläggningen av arvode- och omkostnadsersättning för kontaktpersoner enligt LSS. Det är generella rekommendationer som enligt SKR bör ses som ett stöd för utveckling av kommunens egna riktlinjer för handläggningen av insatsen kontaktperson.¹⁸

Det är alltså kommunerna som bestämmer hur stor ersättningen är och därmed kan ersättningen variera i landet.¹⁹ Även om insatsen är att betrakta som ett uppdrag och inte en anställning, så kan en låg ekonomisk ersättning, som dessutom skiftar

¹⁸ [Ersättningar för kontaktfamiljer/stödfamiljer och kontaktpersoner LSS år 2022 | SKR – hämtad 2023-05-04.](#)

¹⁹ Ibid.

runtom i landet, antas påverka kommunernas förmåga att rekrytera och behålla kontaktpersoner. Nationella riktlinjer gällande arvode- och omkostnadsersättningar skulle därför kunna öka möjligheten att rekrytera och behålla kontaktpersoner. Det skulle också kunna öka likvärdigheten i utförandet av insatsen. MFD föreslår därför att SKR på ändamålsenligt sätt tar fram riktlinjer för arvoderingen av kontaktpersoner enligt LSS.

Kommunala riktlinjer påverkar antalet personer som får insatsen

En återkommande synpunkt i arbetet med regeringsuppdraget handlar om att kommunernas arbete med insatsen allt mer styrs av lokala riktlinjer, än av LSS-lagstiftningen. Detta leder bland annat till att färre personer beviljas insatsen, vilket också är något som lyfts fram i en ny studie från Marie Cederschiölds högskola (2023).²⁰

Samma studie visar också på begränsningar i kommunernas riktlinjer som leder till att kontaktperson i första hand ges till personer i eget boende eller att personer som bor i gruppboende inte alls får insatsen. Andra begränsningar handlar om att kontaktperson inte ges till barn under 13 år eller att den enskilde ska ha fyllt 15 år för att få rätt till kontaktperson.²¹

Sammantaget leder de ovannämnda utmaningarna till svårigheter att rekrytera och behålla kontaktpersoner, vilket ger minskade antal verkställda beslut, men även ett minskat antal beviljade beslut. Detta trots att såväl enskilda som företrädare för funktionshinderorganisationerna beskriver kontaktpersonsinsatsen som meningsfull och viktig för att kunna minska den enskildes sociala isolering. MFD bedömer således att rätten att kombinera kontaktpersonsinsatsen med andra LSS-insatser, till exempel daglig verksamhet och särskilt boende, bör tydliggöras i regelverket för att säkerställa en likvärdig tillämpning.

De behov som har identifierats i kommuner och av funktionshinderorganisationer, har utgjort grunden för det kunskapsstöd som MFD har tagit fram. Målet med stödet har varit att stärka kommunernas förutsättningar att verkställa beviljade beslut genom att säkra tillgången på kontaktpersoner och behålla de som redan har åtagit sig sådana uppdrag.

Dock har det inte ingått i MFD:s uppdrag att se över de faktorer som påverkar att allt färre personer beviljas insatsen kontaktperson idag. För att komma till rätta med denna problematik krävs andra åtgärder för att kontaktpersonsinsatsen även

²⁰ Kommunala riktlinjer för LSS-insatser – en uppföljning, Tideman M och Segnestam Larsson, O. (2023). [Färdig rapport \(mchs.se\)](https://mchs.se) – hämtad 2023-04-24.

²¹ Ibid, s 17.

fortsättningsvis ska stärka målet med LSS-lagstiftningen: att ge den enskilde möjligheter att leva som andra.